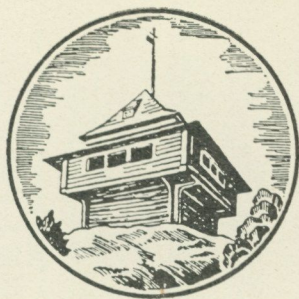

**NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK 1948**

FATABUREN

NORDISKA MUSEETS

OCH SKANSENS ÅRSBOK

1948

Redaktion:

ANDREAS LINDBLOM · GÖSTA BERG · ERIK ANDRÉN

Redaktör: Erik Andrén

Omslagsbilden visar en interiör av det gamla boktryckeriet på Skansen, där stundom sentida yrkesmän arbeta i gamla dräkter. Skansens många verkstadsmiljöer ha varit särskilt aktuella under det gångna året, då jämnt ett sekel förflutit sedan skråväsendet avskaffades och näringsfriheten infördes och då en rad hantverksföreningar landet runt kunnat fira sitt hundraårsjubileum.

Tryckt hos Tryckeri Aktiebolaget Thule, Stockholm 1948

Djuptrycksplanser från Nordisk Rotogravyr

CARIN SYLVANDER TECKNAR 1800-TAL

av Sigurd Wallin

En bunt skissböcker, fyllda med teckningar allt ifrån ägarinnans första ungdom och fram igenom ett långt liv är i och för sig en sak som måste väcka intresse hos den som får göra bekantskap därmed. Ligger den tecknandes liv huvudsakligen före den bildöverflödets period i vilken vi leva, stegras intresset för en sådan samlings innehåll, därför att den kan ge en bildvärld som annars varit sluten för oss. Visar det sig därtill att skissböckerna varit brukade och fyllts med sitt innehåll vid serier av sommarresor till skilda delar av landet med besök hos släktingar och vänner på gårdar och i städer under större delen av 1800-talet och att de tillhört en utpräglad släktkär dam, som brukat sin självärda talang till att "filma" sin växlande omgivning, då är det utan vidare klart att dessa skissbokspärmar äro en skattegömma.

En skatt behöver ju ej vara glimmande och klingande valuta, utan kan lika väl vara en blygsam, lågmäld och trevande vägvisare till den förnöjsamma stämningen av hemliv och sällskaplighet i förtroliga kretsar av den känsligt skönhetsdyrkande, pietetsfullt minnesgoda och av många konventionella skrankor ingärdade art som vi så gärna beteckna som 1800-talsanda. Inför ett sådant innehåll kan man t. o. m. glömma ojämnheter i den formella kvaliteten och känna den välmenande värmen även i primitiva bilder av döda släktingars gravkullar och levande vänners jordiska hem.

Av denna art är det säregna värdet i Carin Sylvanders skissböcker, som rymma några hundratal teckningar och små akvareller och dessutom en myckenhet av notiser från resor och

utflykter och inte så litet utdrag ur historisk litteratur berörande de minnesmärken som lågo vid resevägarna. Författarinnan var inte för intet kusin till den lärde Kalmarhistorikern Gustaf Volmar Sylvander.

Själv var hon dotter till Halmstadslandshövdingen Josua Sylvander, vilken under Karl XIV Johans tid steg till president i Svea hovrätt och friherre. Hon var född 1798 och dog ogift 1887. Släkten hade sina rötter i Kalmar län och Blekinge och särskilt i Karlskrona voro släktingarna och släktminnena många. Genom faderns tre äktenskap tillkommo en mångfald anknytningar till Stockholm och Mälarlandskapen. Och slutligen hade hon många vänskapsförbindelser att uppehålla, vilket föranledde resor även till orter som Örebro, Gränna, Älvkarleö osv.

Släktkärleken har gått i arv till Catherine Elise Sylvanders arvingar i våra dagar och arvet av hennes teckningar har med omsorg sammanhållits och vårdats. När den nuvarande ägarinnan givit kulturhistoriens representanter tillfälle att studera dessa skissböcker är detta värt en särskild tacksamhet, och det skall säkerligen komma att visa sig att deras innehåll kan bli till glädje i många sammanhang.

De första bilderna äro från Carin Sylvanders tonår, daterade 1815, 1816, 1817 osv. och de utgöra oftast små rikt detaljerade tavlor åstadkomna med livlig användning av akvarellådans färgresurser. Senare, under 1840-, 50-, 60- och 70-talen blir utförandet ofta både mer summariskt, brådiskande och stundom inte så litet vårdslösat i teckningen. Mest är det blyertsskisser som senare fyllts i med tusch eller lavyr. Men nästan alltid äro dessa bilder upplysande till innehållet och överraska med verklighetstroga iakttagelser av seder och vanor, som ställa tidens lynne i klar belysning. Rumsinteriörerna bl. a. ge goda exempel härpå.

Först emellertid en antydning om hur det kunde gå till när Carin Sylvander var på resa. Hennes berättelser äro stundom utförliga och målande ackompanjemang till bilderna. Sommaren 1852 hade hon varit på resa till Rockhammars bruk i Fellingsbro socken och till Örebro. Ett utdrag ur hennes beskrivning av hemresan är i detta avseende belysande.

View of the Alhambra from Tivoli

1828

View of the Alhambra from Tivoli

1828

Ges. in ^{11 an} Syphocanda pro Legemant

Bild 1. Utsikt över Älstan från Tivoli, 1828. Akvarell. De båda handarbetande damerna på det breda gungräddet på Stockholms-sommarnöjets gårdsplan äro Carin Sylvanders andra styvmor, född grevinna Louise Cronhjelm, och fru Lilliemarck. Landskap och figurer äro trots den lilla skalan detaljerat utarbetade och akvarell-
len är rikt och fylligt kolorerad.

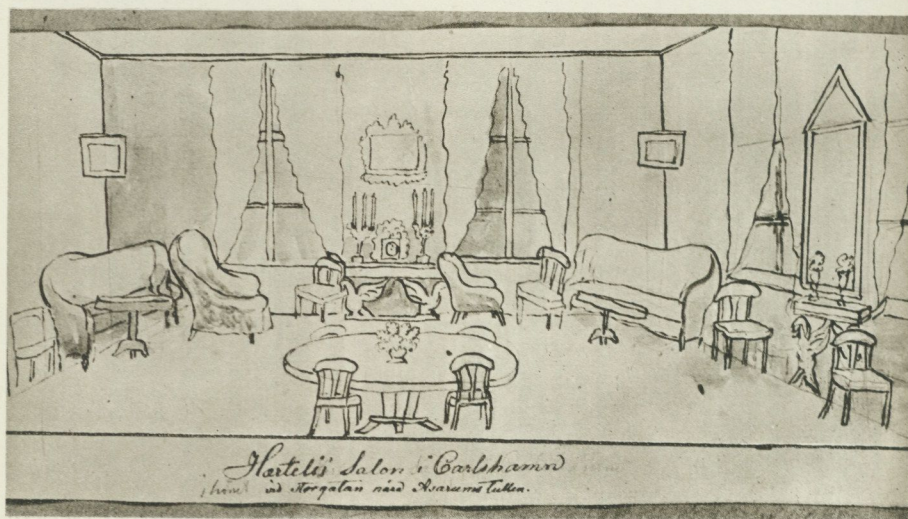

Bild 2. Lilla förmaket i övre våningen hos familjen af Wirsén på Rockhammars bruk 1852. — Bild 3. Familjen Hartelii salong i Karlshamn, 1859 (?).

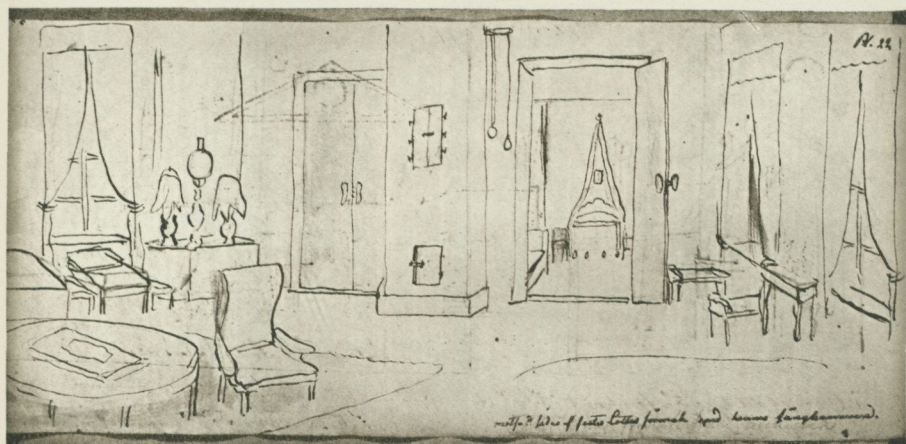
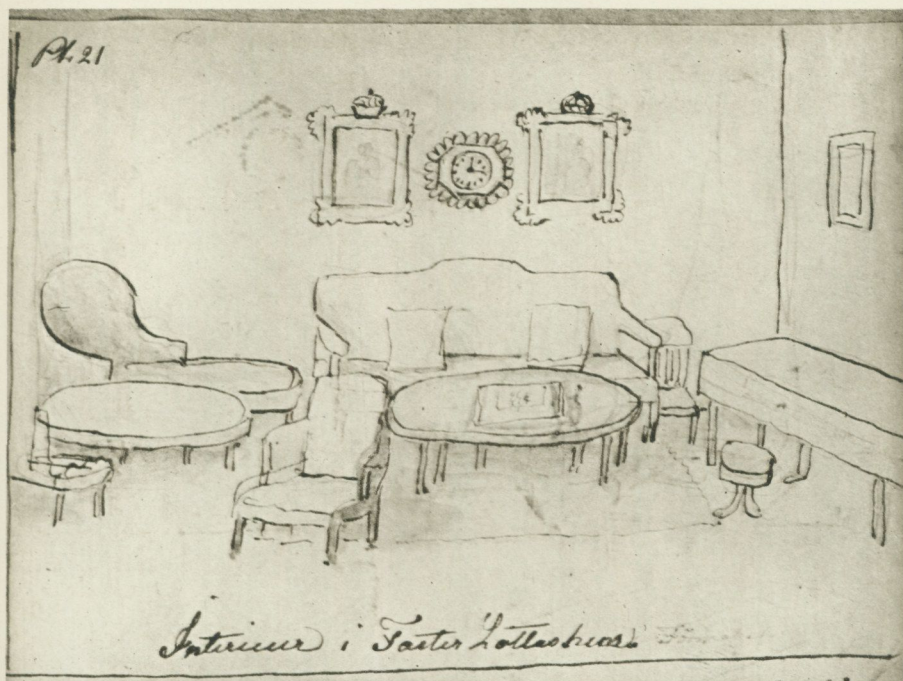

Bild 4 och 5. Båda sidorna av förmaket hos »Faster Lotta» Sylvander i Karlskrona, 1859 (?).

Bild 6. »Uppgången till smårummen i ordningens och trevnadens hem» hos »Faster Lotta» i Karlskrona, 1862 (?).

Bild 7. Assessor Dahlgrens förmak i Örebro, 1862. — Bild 8. Eva von Strokirchs sommarrum i en av paviljongerna vid Drottningholms slott, 1862 (?).

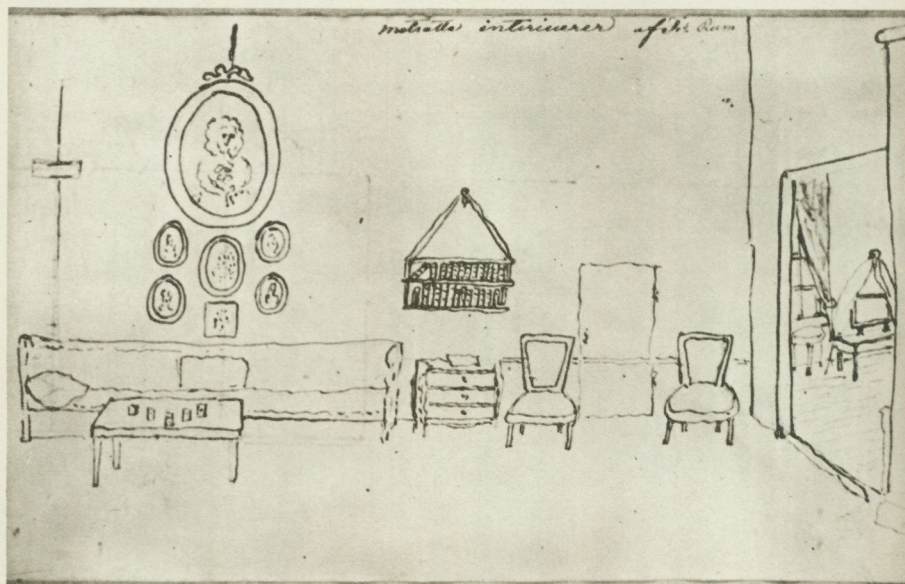
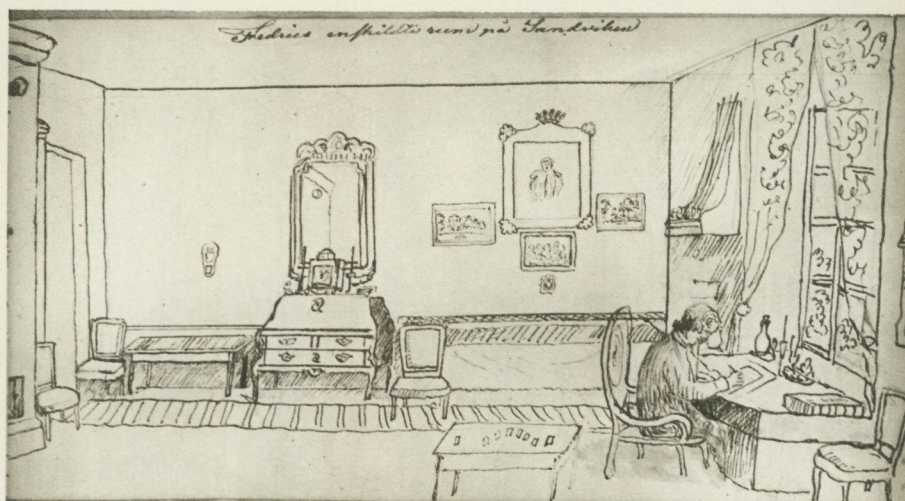

Bild 9 och 10. Båda långväggarna i baron Fredrik Sylvanders gavelrum på Sandvik vid Roxen, 1868.

Bild 11. Förmaket hos familjen Lindecreutz på Nygård vid Älvkarleö bruk, 1873. — Bild 12. Assessor Dahlgrens salong i Örebro, 1873.

Bild 13. Stora bersån hos familjen Wedin i Nättraby en högtidsdag 1871.

Bild 14. Swedenborgs lusthus i trädgården vid Hornsgatan 43 i Stockholm, 1863. Lusthuset står numera på Skansen.

"Den regniga dag som fördyrade min återresa till Stockholm från Örebro på ångfartyget Mälaren lämnade mig sällan tillfälle att vistas på däck men gynnade ändå min önskan att vid klart väder se och avteckna 1400-talets minnesorter i Hjälmaren. Då jag trodde mig nalkas dem, frågade jag en i båt nyligen uppkommen äldre man i mitt grannskap huru långt vi ännu hade till målet för min nyfikenhet. Vi voro ännu ett gott stycke därifrån, men samtalet fortsattes, varunder jag sökte upplysning om ett välbyggt herresäte åt samma sida och fick veta ej allenast ställets nuvarande vackra namn Hjälmarsnäs, utan även om den uråldriga ruin som under namn av Kollerborgen ännu finnes, där grantopparna syntes glesa på skogshöjden. — — Stället intresserade mig nu naturligtvis och under det jag tecknade det frågade jag vem det tillhörde nu. En major Schantz sade han leende — och jag har härmed äran presentera honom.

Samtalet fortsattes om ortens gamla minnen, som syntes vara honom så väl bekante. — —

Mången lärar från ångbåten fått orätt anvisning på Englebrektholmen, som ej är ensam, och vars nuvarande monument helt och hållet skymmes av träden. Men jag hade den lyckan att tala med den, som vid secularfesten varit utsedd att hålla tal vid monumentet. — —

Mitt samtal så mycket som det än roade mig måste avbrytas av en hotande regnskur. Jag passerade flere timmar ensam med några till min lycka alldeles okända fruntimmer och slutet av Rosen och Resedans sorgliga försakelsefulla liv av fru S. Efter en stunds betraktelser över människornas olika förmåga att bära lidanden, olika fallenheter och anlag, stötte vi till en sluss. Detta var nytt för mig. Himmelen var mig bevågen — jag kunde passera alla dessa Hjälmare kanals 8½ slussar med pennan i handen för ett försök att avteckna dem, varunder jag såg en stor levande kräfta på taket till salongstrappan magnetiseras av en person som föreföll mig originell. Han förmådde kräftan att i upprättstående ställning gestikulera med de små fina benen som armar. — Man viskade omkring mig 'överste Bruce Bay'.

Min penna var redan gömd och 'Mälaren' gled ut över den

gamla 'lögarens lugn', då den klassiske magnetisören tog plats på min ensamma bänk och inledde med utmärkt hövlighet ett samtal om min sysselsättning i slussarne, sina vidsträckta resor, sin av araberne kring Palestina lärda magnetism, sitt studium av huvudets organer, gissningar över min karaktär — några utkast som slog in — beskrivning om sin hustru, som vid 25 år innehade en så utmärkt bildning, berättelse om gårdagens besök i Örebro slottsfängelse, där han undersökt brottslingarnas huvuden och sagt var och en av dem skälet varför de voro under ransakning. —

Molnen drogo sig åter tillsammans. Resedan vinkade mig ned i salongen och höll mig där till skottet genljudade i Skinnarviks-bergen och resan slutades."

Helt typiskt för Carin Sylvander är nog ej detta äventyrliga ensamresande och samtalande med främmande intressanta personer. Hennes rätta miljö är mer ombonad, och ett litet exempel bör för jämviktens skull ges också på den rätta sommaridyllen. En utflykt från Karlskrona sommaren 1859 kan fylla sådana betingelser:

"Sjusovaredagen var utsatt för en segelfärd till Lyckeby. Vädret var vackert men det blåste litet på morgonen varför Oskar arrangerade om en vagn för sin mor, sin syster Emelie och mig. De sjöfarande hade redan anlänt, betingat ett rum i ett litet hus omslutit av en trädgård där vi åto middag och hade mycket glatt och trevligt. På eftermiddagen besågs först det i Lyckeby nyligen anlagda gjuteri med ånga, sedan slottsruinen, varefter Emelie, Emma, Oskar och jag gjorde en promenad i vagn åt Spanstorp, Augerums och Lösens vackra trakter och kommo tillbaka förbi Bellvue över Lyckeby bro åter fram till gästgivaregården, där vi måste dröja några timmar för regn, vilka vi passerade så glatt och trevligt med att dricka the och leka liknelse- och understolslekar med glada och kvicka under, tills tvenne med möda anskaffade vagnar till för båtpassagerarne, som i det allt mer tilltagande regnet voro glada att få återvända hem. Det glada lynnet följde även på hemvägen så att denna lilla väderleksmotgång störde icke alls vår glada färd, bestående av 13 personer."

När Carin Sylvander, eller "-ina" som hon ofta kallar sig själv, ritar av sina vänners och släktingars hem och gårdar, lägger man märke till vilken stor roll trädgårdsanläggningarna spela som plats för det dagliga sällskapslivet. Hennes andra styvmor, född grevinnan Louise Cronhjelm, ses sålunda på en cirkelrund akvarell från år 1828, bild 1, sitta tillsammans med fru Lilliemarck på ett stort gungbräde vid Tivoli utanför Stockholm. Båda damerna, klädda i hatt och schal, syssla med sina handarbeten. Trädgårdslusthus, bersåer täckta av grenarna av hängträd osv. avbildas flitigt och beteckningen kabinett eller berså användes över huvud om skuggiga platser med trädgårdsmöbler, där damernas sommarkvarter tillbringas. Vid Kersö i Ekerö socken, där familjen bodde under faderns andra äktenskap, med en friherrinna Gripenstierna, och där halvbrodern sedermera residerade, ser man det talrika familjesällskapet kl. 5 eftermiddagen på gungbräde och trädgårdsstolar i skuggan av en utmed gårdsplanen av "pappa Josua" planterad väldig syrenhäck, medan tvenne herrar sitta för sig i en trädgårdsoffa vid fasaden med sina toddar.

Interiörbilderna i dessa skissböcker ge tillsammans tagna en rätt instruktiv översikt över möbleringssättet under 1850-, 1860- och 1870-talen. Utvecklingen går ganska konsekvent från stram enkelhet mot fylligare och livligare rörlighet. Man får se olika slags utrymmen men mest damernas förmak, någon gång kallade salong, en gammal adelsfrökens sommarrum i en av paviljongerna vid Drottningholms slott, men också ett gavelrum på en herrgård, disponerat av en ensam herre.

Hos assessor Dahlgrens i Örebro ritade Carin Sylvander år 1862 ett stort förmak, bild 7, med minst fyra fönster i fil på långväggen, och 1873 tecknade hon hos samma familj en halv-runt avslutad salong, bild 12. Längst fram i det förra rummet står en stor bekväm länstol omgiven av en grönskande båge av rankor, som växa i blomkrukor. På bordet framför soffan stå små prudentliga blombuketter i symmetriskt parställda vaser. I 1870-talssalongen breda sig väldiga fikusträd och en asiatisk lönn i stora krukor på träpallar framme i den ljusa halvrunden och möbleringen ger sig djärvare ut från väggarna än i det

tidigare rummet. Där markerar en randig trasmatta en rak gångväg diagonalt över det nästan helt tomma golvplanet.

En och samma dam, Eleonora von Schulzenheim, återfinnes i två olika miljöer. År 1852 ser man "lilla förmaket där uppe" på Rockhammars bruksherrgård i Fellingsbro, bild 2, där hon är värdinna i sin egen fädernegård och gift med överste Carl Ture af Wirsén. I sitt andra äktenskap, med general Carl Gustaf Reinhold von Lindecreutz, bor hon på Nygård vid Älvkarleö bruk, där man ser henne i förmaket "med sina små favoriter Figaro och Caresse", bild 11. Skillnaden i möbleringstyp är påtaglig; i det förra fallet ordentlig och välrättad senempire, i det senare den franssprydda tapetserarebullighet och fyllighet i möbelgrupperingen, som brukar identifieras med begreppet 1800-tal men som egentligen blott hör hemma i århundradets senare del. Hörnsoffans svängda rygg är klädd med fem genombrutna antimakasser och fem fyrkantiga kuddar. Hörnhyllan med Thorvaldsens Kristus bland vaser och ljusstakar ståtar med sin flikiga, broderade kapp. Gardinerna ha ett yvigare fall och en livligare kontur än vad empiretiden bestod dem.

Det rymliga gavelrummet på Sandvik vid Roxen, bild 9, 10, som i juli 1868 beboddes av Carin Sylvanders ende halvbror, baron Fredrik Sylvander, ger en klar bild av möbelpaceringen, i synnerhet som det finnes avritat från två motstående synpunkter och dessutom i en möbleringsplan. Skrivbordet står vänt mot gavelfönstret och har den stora kakelugnen rakt bakom sig vid motsatta kortväggen. På långväggarna stå främst sängen och soffan med en dominerande tavelgrupp över vardera. Därpå följa en sekretär med spegel och en byrå med hängande bokhylla och längst ned fyllas väggarna ut med ytterligare möbler, så att intet utrymme blir tomt utmed dem och ingen pjäs i onödan står ute på golvet.

På detta sätt kan man fortsätta att iaktta detaljer som bryta av mer eller mindre mot nutida vanor. Man kan studera möbelöverdragen, florpåsen kring ljuskronan, tavelgrupperna och lagarna för deras symmetriska komponering, deras upphängning i band med rosetter osv. Se till exempel hur familjen Dahlgren

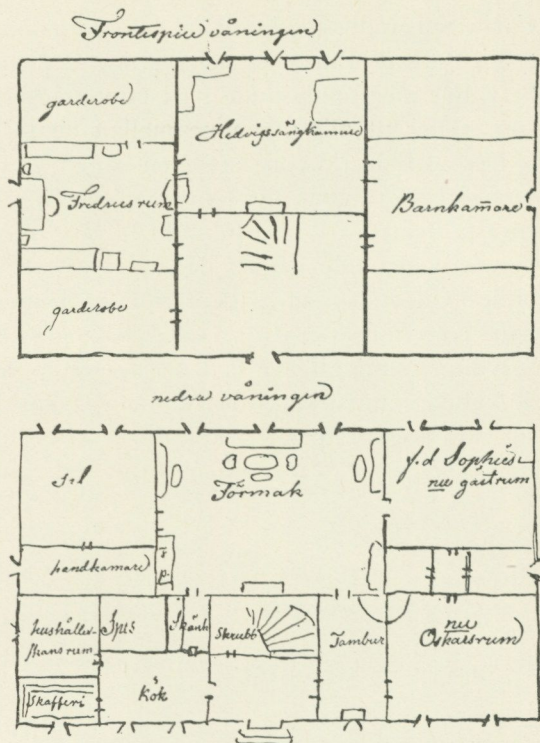

Bild 15. Möbleringsplaner av Sandviks herrgårdsbyggnad vid Roxen. Rummet till vänster i övre våningen är detsamma som på bild 9 och 10.

år 1862 har satt ihop tre par tavlor, ram mot ram, till en kompakt figur över soffan, bild 7, eller hur tavlorna sitta för hörn hos familjen Hartelius i Karlshamn, bild 3.

Det oregelbundna rummet från Drottningholm, bild 8, ligger i en av slottets paviljonger i en entresolvåning med fönstren nere vid golvet. Där bor över sommaren 1862 (?) den 65-åriga fröken Eva von Strokirch och man ser hur hon "förtroligt sitter med sin vän, f. d. hovfröken hos prinsessan Sofia Albertina, Adelaide Piper (76-årig), med bådas små svarta favoriter Fillou och Mulle". Människorna bli gärna små och tunna på

Carin Sylvanders teckningar, men deras omgivning återger hon tydligt, detaljerat och innehållsrikt, så att teckningarna ofta bli betydligt mer upplysande som minnesanteckningar än den text som fyller ut allt utrymme mellan dem i hennes skissböcker.

Dessa kulturhistoriska egenskaper hos Carin Sylvanders interiörbilder jämte den omständigheten att trogna och tydliga rumsporträtt äro så tunnsådda från tiderna före fotografi-konstens genombrott gör det naturligt att dra fram just dessa bilder vid en första presentation av hennes skissböckers innehåll. Exteriörbilder från städer och lantställen äro annars där betydligt mångtaligare och det topografiskt historiska intresse de kunna gömma kan inför en detaljgranskning komma att visa sig vara nog så stort, särskilt för de orter dit släktbesöken under en rad av somrar förde den flitigt tecknande Carin Sylvander.